

Η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ Η ΟΡΘΟΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ.*

Θαῦμα καὶ προφητεία.

Καθώς πᾶν φυσικὸν γεγονός γνωρίζεται διὰ τῆς πείρας, οὕτω καὶ τὸ θαῦμα ὡς ἐξωτερικῶς συμβαίνον εἶνε γεγονός πιθανόν πισθητῶς. Διατί τάχα νὰ μὴ ὑπεβάλλετο καὶ τοῦτο ὑπὸ τὴν αὐτὴν μέθοδον τῆς ιστορικῆς ἐρεύνης, ὑπὸ τούς αὐτοὺς τῆς κριτικῆς κανόνος καὶ διὰ τῶν αὐτῶν μέσων τῆς γνώσεως νὰ μὴ ἐβεβαιούτο; Τὸ ἔκτακτον τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ κατ' οὐδέναν τρόπον αἶρει τὸ ἀξιόπιστον τῶν μαρτύρων, ὑποχρεοῖ μόνον εἰς κυστηροτέραν ἐξέτασιν· διότι ἄλλως ἢ ἀπορρίψῃς τῆς μαρτυρίας αὐτῶν θὰ ἦγε κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἀπάρνησιν πλῆθους ιστορίας, θὰ ἐξεμηνένιζε τὴν ἡθικὴν τοῦ κόσμου διάταξιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας πᾶσα ἀνθρωπίνη βεβαιότης στηρίζεται. Ἡ ἐνστάσις λοιπὸν τοῦ Δαβὶδ Hume τοῦ περιφήμου τούτου ἀγγλοῦ Θεϊστοῦ οἰκοθεν αἶρεται· ἀλλ' ὡς ἀκούσωμεν τί λέγει οὗτος διὰ τοῦ στόματος τοῦ Στράχους». Διατί, ἐρωτᾷ ὁ Hume, ἔχομεν πεποισθῆσιν ἐπὶ τῆς μαρτυρίας, ἐπὶ τῶν ιστορικῶν βιβλίων; ἀπλούστατα διότι εὐρίσκομεν ὁμοφωνίαν μεταξὺ τῶν μαρτυριῶν τῶν συγχρόνων ιστορικῶν βιβλίων καὶ τῶν γεγονότων· αἰέποτε; οὐχί· καθὼς πᾶς κανὼν, οὕτω καὶ αὐτὸς ἔχει τὰς ἐξαίρεσεις του· ὑπάρχουσι διάφοροι βαθμοὶ πιθανότητος ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦτο μὲν τῆς μαρτυρίας, τοῦτο δὲ τοῦ γεγονότος· διότι συχνότατα συμβαίνει νὰ μὴ συμφωνῶσι τὰ γεγονότα πρὸς τὴν μαρτυρίαν, τότε δὲ καὶ ὁ βαθμὸς τῆς ἀξιόπιστίας ἐλαττοῦται· ἀλλὰ ἡ μὲν μαρτυρία πολλάκις εἶνε ἀναμφισβήτητος καὶ πλέον ἢ ἀξιόπιστος, ἡ φύσις ὅμως τοῦ γεγονότος εἶνε τοιαύτη, ὥστε διατάζει τις νὰ παραδεχθῇ ἢ μὴ τοῦτο. Τοιαύτην δὲ ιστορίαν δὲν θὰ παρεδεχόμεν καὶ ἂν αὐτὸς ὁ Κόττων κατὰ τινὰ ῥωμαϊκὴν παροιμίαν διηγείτο· ὥστε δὲν εἶναι ἀπίθανον ἡ ἀπιθανότης τοῦ γεγονότος νὰ ἐξασθενήσῃ τὴν καρτερίαν καὶ τοῦ ἀξιόπιστοτάτου τῶν ἀνθρώπων. Ἄν δὲ τὸ γεγονός τύχῃ νὰ εἶναι καὶ θαῦμα; Τὸ θαῦμα εἶναι ἀνατροπὴ καὶ ἐκμηδένωσις τῶν φυσικῶν νόμων (!) καὶ ἐπειδὴ ὁ νόμος ὁ φυσικὸς στηρίζεται ἐπὶ πείρας ἀσφαλεστάτης, ἡ κατὰ τοῦ θαύματος ἀποδείξις εἶνε οὕτω πλήρης, ὅσον μόνον αἰέποτε ἐκ τῆς πείρας εἶνε δυνατή. Ποίως δὲ ποιότητος πρέπει νὰ εἶνε ἡ μαρτυρία διὰ νὰ καταστήσῃ ἀξιόπιστον τοιοῦτο γεγονός; Δέον νὰ ἀνήκῃ αὕτη εἰς ἐκείνην τὴν τάξιν τῶν μαρτυριῶν, ὧν οὐδεμία ἀπεδείχθη ἐσφαλμένη».

Ἡ ὅλη αὕτη τοῦ φιλοσόφου ἰδέα οὐδὲν ἄλλο εἶνε παρὰ σόφισμα. Δὲν εἶνε ὁρθὸν ὅτι πιστεύομεν στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς συμφωνίας τῶν μαρτύρων καὶ τοῦ

γεγονότος. Πιστεύομεν διότι τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ ἡθικὴ τοῦ κόσμου διάταξις· εἶνε δὲ ἀδύνατον μαρτυρία τις φέρουσα ὅλας τὰς συνθήκας ἀληθοῦς μαρτυρίας· νὰ εἶνε ἀπατηλή, ἐπειδὴ πᾶσα ιστορικὴ γνώσις καὶ ιστορικὴ συνείδησις θὰ ἦτο ἀδύνατος· ἀνευ τοιαύτης πίστεως· πιστεύομεν διότι ὁ φυσικὸς νόμος κατὰ τὸν ὁρισμὸν του ἔχει ὑποθετικὴν ἀπὸ τῆς θελήσεως τοῦ δημιουργοῦ ἐξαρτωμένην ἀναγκαιότητα, διὰ τοῦτο δύναται νὰ λάβῃ χώραν ἐξαίρεσις τις (τὸ ἐξ ὑποθέσεως ἀναγκαῖον τοῦ Ἀριστοτέλους), ἐνῶ ἡ ἡθικὴ διάταξις, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ πίστις ἡμῶν ἔχει ἀπόλυτον ἀναγκαιότητα καὶ τοιαύτην, ὥστε, ἂν ἡμεῖς διανοηθῶμεν ψεῦδος τι ἢ αὐταπάτην τοῦ ἀνθρώπου δυνατὰ, εἰς τὸν Θεὸν τοῦτο ν' ἀνάγῃται καὶ τὸν καθόλου πυρρωνισμὸν νὰ ἐγκαθιστᾷ. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Hume δικαίῳ τὸ βασιλεῖα ἐκείνον τῆς Ἰνδίας, ὁ ὁποῖος ἤρνετο τὴν ὑπαρξίν τοῦ σιδήρου, ἐπειδὴ δὲν εἶδε τοιοῦτον.

Ἄλλ' ὡς ἐξετάσωμεν βαθύτερον τοὺς λόγους του. Δύο ἐμπειρίαι, ἡ μὲν περὶ τῆς κανονικότητος τοῦ φυσικοῦ νόμου, ἡ δὲ περὶ τοῦ μεμαρτυρημένου ὑπερφυσικοῦ γεγονότος πρέπει νὰ ἀντιψάσκωσιν ἀλλήλαις καὶ αἴρῃ ἡ μία τὴν ἄλλην; ὄχι ἀπαντῶμεν· διότι κατ' εἶδος διαφέρουσι. Τὸ μὲν φυσικὸν γεγονός στηρίζεται ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ νόμου, τὸ δὲ ὑπερφυσικὸν ἀναφέρεται ὡς ἐνέργεια μὴ φυσικῆς αἰτίας· ἡ ἐξαίρεσις λοιπὸν εἰσαγομένη δι' ὑπερφυσικῆς αἰτιότητος οὐ μόνον δὲν ἀντιψάσκει, ἀλλὰ καὶ ἐπιβεβαιοῖ τὸν νόμον τῆς φυσικῆς καὶ κανονικῆς ἐνεργείας ἐκ καθαρῶς φυσικῆς αἰτίας «Ἄν λέγω, παρατηρεῖ ὁ Bonnet, ὅτι ἡ πείρα ἡ διηγετική διδάσκει ὅτι οἱ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, συμφωνῶ πρὸς τὴν μαρτυρίαν πάντων τῶν αἰώνων, οἱ ὅποιοι ἀναφέρουσιν ὅτι οὐδεὶς ἐκ νεκρῶν δύναται ν' ἀναστῇ. Ἄν ὅμως μάρτυρες ἀξιόπιστοι διηγούνται ὅτι νεκροὶ ἐγείρονται, ὑπάρχει ἀντίψασις μεταξὺ τῶν μαρτυριῶν; οἱ λέγοντες, οἱ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, δὲν ὑπονοοῦσι βεβαίως καὶ ὅτι εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατον ν' ἀναστηθῶσι νεκροί. Αἱ μαρτυρίαι κατὰ ταῦτα εἶνε διάφοροι· ἐκάστη μία καὶ τὴν αὐτὴν περιστασιν ἀπὸ διαφόρου ἀπόψεως ἐρευνᾷ· ἡ μὲν ἀπὸ τῆς φυσικῆς, ἡ δὲ ἀπὸ τῆς ὑπερφυσικῆς αἰτίας».

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ὑπερφυσικὸν χαρακτῆρα τοῦ θαύματος δέον πρὸς ἀκριβεστέραν γνώσιν τῆς θεότητος παραγωγῆς του καὶ νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι πολλὰ γεγονότα ἀνήκουσιν εἰς ὑψηλοτέραν διάταξιν τῆς φυσικῆς· ἄλλως τε δὲν εἴμεθα παντογνώστοι, οὐδὲ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι γνωρίζομεν τοὺς φυσικοὺς νόμους καὶ κατέχομεν καὶ τὰ λεπτότατα νήματα τῶν κινήσεων καὶ ἐνεργειῶν τῆς φύσεως. Ὑπάρχουσι φαινόμενα, τῶν ὁποίων ὁ χαρακτῆρ κατ' ἀνάγκην ἄγει εἰς ὑπερφυσικὴν αἰτίαν ἀσφαλῶς, ἀποκλείων πᾶσαν φυσικὴν δύναμιν· λ. χ. τῶν νεκρῶν ἀνάστασις. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι μετὰ σαφηνείας καὶ ἀκριβείας γνωρίζομεν τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας πολλῶν φυσικῶν δυνάμεων· παρατηροῦμεν δὲ ὅτι ἐν τῇ θαυμαστῇ ἐξελίξει αὐτῶν ἐξουδετεροῦνται ἡ μὲν ἄλλον ἢ μία κατισχύει

*) Ἱδε ἀριθ. 38, σελ. 755—759.

τῆς ἄλλης καὶ μεταβάλλει αὐτήν· καὶ ὅμως διὰ τὴν ἐξηγήσασθαι σαφῶς τὰ διάφορα γεγονότα δὲν ἀρκοῦσι. Ἡ ἥτο ἀνάγκη διὰ τὴν γινώσκωμεν μετὰ βεβαιότητος ὅτι τὰ φαινόμενα τῆς σωματικῆς ζωῆς δὲν εἶναι ἐνέργεια μόνων μηχανικῶν δυνάμεων, ἥτο ἀνάγκη τὴν ἐγνωρίζωμεν καὶ ἄλλας δυνάμεις φυσικὰς καὶ ἄλλους νόμους ἢ τοὺς μηχανικοὺς; Τίς δύναται ἐν τῇ Ἰριδί ἐπακριβῶς νὰ καθορίσῃ τὸ σημεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ χωρίζεται τὸ ἐν χρώμα τοῦ ἄλλου καὶ τελειώνει τὸ ἐν καὶ ἄρχεται τὸ ἄλλο; Τίς δύναται νὰ ὀρίσῃ τὸ σημεῖον ἐν τῷ ὄρθρῳ, καθ' ὃ τελειώνει ἡ νύξ καὶ ἄρχεται ἡ ἡμέρα; Ἐν τοῦτοις ἕκαστος διακρίνει τὸ κίτρινον χρώμα τοῦ κυανοῦ καὶ τὴν ἡμέραν τῆς νυκτός. Ἄν καὶ λοιπὸν δὲν δυνάμεθα ἀκριβέστατα νὰ διακρίνωμεν τὴν γραμμὴν, ὅπου πύει τὸ φυσικὸν καὶ ἄρχεται τὸ ὑπερφυσικόν, ἀρκεῖ νομίζομεν ἡ γνώσις τῶν ιδιοτήτων τῶν ἰδιαζουσῶν ἑκάτερῃ τῶν διατάξεων τούτων πρὸς ὀρισμὸν τοῦ ποῖον εἶνε ἐνέργεια ταύτης καὶ ποῖον ἐκείνης τῆς διατάξεως. Διὰ τὴν γινώσκωμεν ὅτι ἐν τινι δεδομένῃ περιπτώσει παραβιάζεται νόμος τις, δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ γινώσκωμεν ὅλον τὸν ἀστυκὸν κώδικα. Ποία δὲ θὰ ἦτο καὶ ἡ συνέπεια τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς ταύτης; ἡ ἀρνησις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν· οὐδέποτε θὰ ἠδύνατο αὗται νὰ ὀρίσωσιν ἀσφαλῶς νόμον τινά, ἀφοῦ αἰετοῦ θὰ εἶνε δυνατὴ ἡ ἐνστάσις ὅτι εἶνε δυνατόν ἐνέργειά τις νὰ προέρχηται καὶ ἐξ ἄλλων αἰτίων ἀγνώστων τέως ἡμῖν. Καὶ ὅμως ὑπάρχει φυσικὴ ἐπιστήμη ἐξετάζουσα ὀρισμένους φυσικοὺς νόμους, ἐπειδὴ ὡς βέβαιον ἔχει ὅτι ἡ φύσις διατελεῖ ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς ἑαυτήν καὶ ὅτι οὐδεὶς νόμος εὐρίσκεται εἰς ἀντίφασιν πρὸς ἄλλον.

Πρὸς τοῦτοις ἂν καὶ δὲν ἔχομεν πλήρη καὶ τελείαν γνῶσιν ὅλων τῶν φυσικῶν δυνάμεων καὶ τῶν νόμων αὐτῆς, ἔχομεν ὅμως τοσαύτην ὥστε νὰ στηρίζωμεν ἐπ' αὐτῆς μετ' ἀσφαλείας τὴν ἡθικὴν διέταξιν, τοῦτο δὲ ν' ἀποτελῇ καὶ τὴν βέβαιον πύλιν ἡθικότητος καὶ κοινωνικότητος.

Καθὼς δηλ. τὸ ἄτοκον δὲν δύναται νὰ πληρώσῃ τὸ πρόβλημά του τὸ ὑπὸ τῆς διανοητικῆς καὶ ἡθικῆς φύσεως ἐπιβαλλόμενον αὐτῷ, ἂν ἀγνοῇ τοὺς νόμους ἐκείνους, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ φυσικὸς του βίος στηρίζεται, χωρὶς ὅμως διὰ τοῦτο νὰ εἶνε ὑποχρεωμένος νὰ γινώσκῃ καὶ ὅλους τοὺς νόμους τῆς φυσιολογίας, οὕτω καὶ ἡ ἀνθρωπότης ἥμισυ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγνοοῦσα τοὺς νόμους, ὅπ' ὧν ὀρίζεται ὁ βίος αὐτῆς ἐν συνόλῳ καὶ καθόλου.

Μαθηματικῶς δὲν γινώσκωμεν νὰ καθορίσωμεν πόσον μεγάλῃ εἶνε ἡ δύναμις τῆς φαντασίας ἐπὶ τοῦ σώματος· ἀσφαλῶς ἐν τοῦτοις καὶ μετὰ βεβαιότητος γινώσκωμεν ὅτι αὕτη οὔτε τοὺς ἐκ γενετῆς τυφλοὺς κἄνει ν' ἀναβλέπωσιν οὔτε τοὺς κωφοὺς ν' ἀκούωσι. Δὲν γινώσκωμεν μέχρι τίνος δύναται νὰ φήσῃ τὸ δῶρον τῆς ἐφευρετικότητος διὰ τὴν κινήσας κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν· γινώσκωμεν ὅμως μετὰ βεβαιότητος ὅτι οὐδεὶς ἀνευ βοηθητικοῦ τινος ἐργαλείου

ὑφίσταται πρὸς τὸν οὐρανόν, περιπατεῖ ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καταπαύει τὰς καταιγίδας διὰ λόγου καὶ διαβαίνει διὰ κεκλεισμένων θυρῶν.

(Ἀκολουθεῖ).

HOMO VETUS.

ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΑ.

Τὸ φυσιολογικὸν φῶτός.

A'.

Ἐσχάτως ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ κ. Raphaël Du-bois, καθηγητοῦ τῆς γενικῆς καὶ συγκριτικῆς φυσιολογίας ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ τῆς Λυών, πολλοῦ λόγου ἀξία μελέτη περὶ τοῦ ἀπὸ φυσιολογικῆς, φυσικοχημικῆς, μηχανικῆς καὶ βιολογικῆς ἀπόψεως σπουδαιοτάτου ζητήματος τοῦ ἐν τῷ ὁργανισμῷ διαφόρων φυτῶν καὶ ζῶων ἀναπτυσσομένου φωτός, εἴτε κατὰ τὴν ζωὴν τῶν ὁργανικῶν τούτων ὄντων εἴτε καὶ μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν. Τὴν παραγωγὴν τοῦ φωτός τούτου, ὅπερ ἔχει καθαρῶς φυσιολογικὴν ἀρχήν, ἀποκαλεῖ ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς καθηγητὴς φωτογόνον λειτουργίαν· θεωρῶν δὲ τὴν μελέτην αὐτῆς ὡς λίαν ἐνδιαφέρον καὶ σπουδαιότατον θέμα τῆς περὶ τὴν ἱστορίαν καὶ ἐρευναν τῶν κοινῶν φαινομένων τῆς ζωῆς τῶν τε φυτῶν καὶ τῶν ζῶων ἀσχολουμένης γενικῆς φυσιολογίας, ἀρχεται τῆς περιγραφῆς τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν δύο τούτων ὁργανικῶν βασιλείων, ἐν οἷς ἐξ αὐτοψίας βεβαιοῦται ἡ ὑπαρξις τῆς πρὸς παραγωγὴν τοῦ εἰδικοῦ τούτου φωτός ιδιοφυίας, σημειῶν ἐν παρόδῳ καὶ μετὰ τῆς δευτέρας ἐπιφυλάξεως ὅτι ἴσως ποτὲ ἀνακαλυφθῇσεται διὰ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι εὐρέσεως ἀρμοδίων ἐξαιρετικῆς λεπτότητος ὁργάνων ὅτι ἡ φωτογόνος λειτουργία δὲν ἀπαντᾷ μερικῶς εἰς τινὰ εἶδη ὄντων, ἀλλ' ἴσως εἶνε γενικὴ, εἰς ἅπαντας τοὺς ζῶντας ὁργανισμοὺς ἀνίκουσα καὶ οὐσιώδη ὄργανον τῆς ζωῆς αὐτῶν ἀποτελοῦσα.

Καὶ μεταξὺ μὲν τῶν φυτῶν, ἡ φωτογόνος ιδιοφυία μετὰ βεβαιότητος διεπιστώθη παρὰ τοῖς ἐσπερημένους χλωροφύλλης ὁργανισμοῖς ἢ καὶ παρὰ τοῖς ὁγάνοις, ἅτινα στεροῦνται τῆς χλωροφύλλικῆς λειτουργίας καὶ συνεπῶς προσεγγίζουσι μᾶλλον πρὸς τὰ ζῶα κατὰ τὴν γενικὴν αὐτῶν θρόεσιν. Ὀλίγιστα τούτων ἐμελετήθησαν ἐπιστημονικῶς μέχρι τῆς σήμερον. Πολλὰ θαλάσσια καὶ χερσαῖα φωτογόνα εἶδη ἀπαντῶσιν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τῶν βακτηριολογίων (bactériacées), ἀποτελοῦντα τὸ εἶδος φωτοβακτηρίον (photobacterium). Τὰ θαλάσσια φωτοβακτήρια ζῶσιν ἐλευθέρως ἐν τῇ θαλάσσῃ ἢ καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ἰχθύων, τῶν κεφαλοπόδων, τῶν μαλακίων καὶ πολλῶν ἄλλων θαλασσίων ζῶων, γενικῶς ἀποβαίνοντα φωτοδόλα μόνον μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνων, 24 ἢ 36 ὥρας μετὰ τὴν ὀλίαν, τῆς φωτοβολίας ἐκλειπούσης ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῆς σήψεως. Ἄλλοτε ταῦτα συμβαίνει μετὰ ζῶων ἰδίαν κεκτημένων φωτοβολίαν, οἷα